

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@bua.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Intro

---

door Marc Janssens De auteur is hoofdredacteur van *Christen Democratische Verkenningen*.
marc.janssens@wi.cda.nl / @janssensmarc

Vlak bij mijn huis, in het dorp dat vijftig jaar geleden door Amersfoort geannexeerd werd – wat door sommige inwoners nog altijd wordt betreurd en jaarlijks herdacht – zie je ze steeds meer: kleine, vaak afgebakende stukjes grond, soms van slechts enkele vierkante meters, waar planten en struiken groeien die zichtbaar door de buurt worden bijgehouden. Waar vroeger stenen lagen of een ondoordringbaar struikgewas stond, ontluikt nu een variatie aan bloemen, planten of boompjes die de zorg van mensen hebben. Soms staat er een beeldje bij, of een regenton. Het is een stukje natuur dat een woonwijk veraangenaamt. Niet groots, wel opvallend en vooral dichtbij en gezamenlijk door burens onderhouden.

Vervreemding

In deze CDV leest u een zoektocht naar een nieuwe natuurvisie. En het zou weinig christendemocratisch zijn als we daarbij niet aansluiten bij wat al in de samenleving gaande is. Een samenleving waar de contouren van een nieuwe visie meestal al zichtbaar zijn vóórdat deze door beleidsmakers en overheden wordt uitgedacht en in praktijk gebracht. Er is onmiskenbaar een grote gemene deler in het themanummer dat voor u ligt: we hebben de afgelopen decennia een te grote scheiding aangebracht tussen mens en natuur, maar ook tussen natuur en landbouw en tussen de verschillende sectoren, ministeries en overheden. Wat aanvankelijk goed leek te werken – de boeren focussen op de productie van voedsel voor onszelf en voor de rest van de wereld, en de natuur beschermen we in aparte gebieden – heeft tot vervreemding geleid. Boeren moesten steeds meer intensiveren en kregen daarbij door overheden en natuurdeskundigen ook meer beperkingen opgelegd, terwijl de natuur er toch op achteruitging en uit ons eigen leven verdween. We wilden het vraagstuk van de natuur en de rol van de landbouw daarbij beheersen, maar in de praktijk beheerste het ons als politiek en samenleving. Onmacht, beïnvloed door een opgelegde model- en systeemwerkelijkheid, maakte zich meester van boeren,

beleidsmakers en burgers, wat mede geleid heeft tot de politieke werkelijkheid waarin we ons nu bevinden.

In deze CDV gaan we op die werkelijkheid in, zowel die van de natuur in combinatie met die van ons landschap als die van de politiek in Nederland en Europa. Want ook die hangen met elkaar samen. Een bekende, aan het Bijbelboek Spreuken ontleende uitspraak luidt: ‘Waar visie ontbreekt, verwildert het volk.’ En dat lijkt ook de makke van deze tijd. Analyses in deze CDV laten zien dat we de afgelopen jaren met ons landbouw- en natuurbeleid almaar doorgedaan zijn op een weg die ooit logisch en succesvol was, maar daaraan zó hebben vastgehouden dat we er niet meer van af durfden te wijken. Deze tijd, met zijn secularisatie, individualisme en consumentisme, vraagt om nieuwe stappen, zoals filosoof Kees Vuyk in een gesprek duidelijk maakt. En het is maar zeer de vraag of dat de weg is die rechts bepleit – zo veel mogelijk behoud en zo nationaal mogelijk gericht – of links – een vanuit een utopisch, globalistisch maakbaarheidsideaal natuurherstel van bovenaf opleggen. Vuyk ziet veel meer perspectief in een speels model van onderop door boeren en burgers, dat door overheden vervolgens gefaciliteerd wordt.

Het is juist deze visie op de overheid en samenleving die de christendemocratie en het CDA vanouds kenmerkt. Maar met het slechts benoemen van die visie zijn we er nog niet. Deze CDV biedt aanzetten – zie daarvoor het overzicht in het redactioneel vanaf pagina 38 – voor een concrete uitwerking van een christendemocratische blik op natuurherstel, maar dit zal ook op andere terreinen moeten gebeuren.

Het is immers niet voor niets, zoals Piet Hein Donner in een interview verklaart, dat veel burgers in Nederland en Europa al een tijdje hun heil zoeken bij populistische partijen. De laatste Europese verkiezingen mogen dan minder groei voor radicaal-rechts hebben opgeleverd dan voorspeld, onmiskenbaar is dat over de hele linie in Europa en elders het populisme aan aantrekkingskracht wint. Volgens Donner helpt hoogdravende taal waarin de stap van de burgers wordt afgewezen niet. Beter is het om nauwkeurig te analyseren waarom zij zich van de middenpartijen hebben afgekeerd; daarnaast is het vooral nodig met goede plannen te komen om het leven van mensen te verbeteren. Want dat verpleegsters en politieagenten met hun inkomen vandaag geen woning meer kunnen kopen, hoort niet. Donner bepleit daarom dat de middenpartijen de handen ineenslaan en met analyses en alternatieve plannen komen in plaats van zich wat laatdunkend over het nieuwe kabinet te uiten.

Te democratisch

Het beloven sowieso spannende tijden te worden voor Nederland en Europa. Kan Europa zich staande houden in een steeds woeliger wereld, en welke vernieuwingen zijn daarvoor nodig? Wim van de Camp en Jan Willem Sap doen voorstellen in

.....

reactie op de uitslag van de verkiezingen en bepleiten dat de EU zich zó hervormt dat ze ook op buitenlands terrein daadkrachtiger kan optreden. Sap stelt sowieso voor om de EU meer federaal te maken en wil de Raad van Ministers vervangen door een Senaat vanuit de lidstaten. Ook volgens Donner is Europa de weg waarlangs zaken zullen moeten worden aangepakt, maar in tegenstelling tot de klacht dat de Unie te weinig democratisch is, vindt hij haar juist te democratisch. Hij hekelt dat nationale parlementen de ministers steeds meer naar Brussel sturen met een opdracht, in plaats van achteraf het beleid te controleren. Ook de bepleite transparantie van Brusselse besluitvormingen zal deze niet ten goede komen, aldus de oud-minister, die laakt dat het Nederlandse parlement steeds meer op de stoel van de regering wil zitten.

Hoe de Nederlandse democratie ervoor staat, nu er voor het eerst een rechts kabinet komt met een niet-democratisch georganiseerde partij als grootste, is het onderwerp van de debatrubriek 'Dwars'. Volgens Hans Hillen is er weinig aan de hand, omdat de PVV niet zozeer rechts is, laat staan *extreem*rechts, maar vooral conservatief en soms populistisch links. Elise Priester is bezorgder, omdat de PVV wel degelijk aan het vertrouwen in de rechtsstatelijke instituties heeft geknaagd. Ernst Hirsch Ballin heeft zich specifiek over het hoofdlijnenakkoord van de nieuwe coalitie gebogen en deze van kanttekeningen voorzien. Hij ziet verschillende geesten erin rondwaren, en signaleert naast positieve ook nare punten; vooral is hij ervoor beducht dat solidariteit beperkt wordt toegepast.

Geïntegreerde visie

De nabije toekomst zal duidelijk maken hoe bijzonder de nieuwe coalitie is. Komt ze tot daadkracht (en is dat de juiste) of breekt het de partijen op dat ze nauwelijks een geïntegreerde visie hebben en elkaar de meest geëigende posten hebben toebedeeld, zonder zich erom te bekommeren dat juist samenhang op tal van onderwerpen noodzakelijk is? Het CDA zal zich op dat laatste moeten richten: in wat voor Nederland willen we eigenlijk wonen? Welke economie hoort daarbij en welke visie op landschap, landbouw, natuur, werk en ruimtelijke ordening? Dit nummer wil aan een verkenning van deze vragen bijdragen, net als het komende nummer, dat over arbeidsmigratie gaat, en net zoals we eerder in de CDV over ruimtelijke ordening (Herfst 2021) al benadrukten dat de scheiding tussen natuur, landbouw, wonen en werken niet langer houdbaar is. Oppositie voeren tegen een coalitie die ogenschijnlijk aan de verkokering op deze terreinen vasthoudt, moet zeker te doen zijn. Maar dan wel een oppositie op basis van goede analyses en ideeën, en niet op basis van enkel kreten en woorden.